

LESZEK JAŻDŻEWSKI
GDAŃSK

ASPEKTY WYCHOWANIA WEDŁUG I SYNODU GDAŃSKIEGO

Troska o wychowanie jest jednym z najważniejszych problemów Kościoła. Wkład do nauki Kościoła o szkole i wychowaniu dał m. in. Pius XI w encyklice z 1929 r. „*Divini illius magister*”. Kwestię wychowania poruszono również na Soborze Watykańskim II w „*Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*”. Sprawa ta została też poruszona przez obecnego papieża Jana Pawła II w adhortacji apostolskiej „*Catechesi tradendae*” z 1979 r. oraz w konstytucji apostolskiej „*Sapientia christiana*” i w konstytucji „*O uniwersytetach katolickich*” z 1990 r.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie prac synodalnych poświęconych wychowaniu. Autor posłużył się opracowaniami ks. Infułata Stanisława Bogdanowicza poświęconymi biskupom gdańskim¹ oraz artykułami ks. Ernesta Kleinerta². Większość akt synodu została opublikowana. Wśród nich wymienić należy zwłaszcza Uchwały I Synodu Gdańskiego opublikowane w 1970 r.³

¹ S. Bogdanowicz, *Akta biskupa Edwarda Aleksandra Władysława hrabiego O'Rurke w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu*, Pelplin 1999; S. Bogdanowicz, *Karol Maria Antoni Splett, biskup gdański czasu wojny więzień specjalny PRL*, Gdańsk 1985; S. Bogdanowicz, *Ks. Edmund Nowicki Biskup gdański*, Gdańsk 1998.

² Są to m.in. E. Kleinert, *Przepisy kodeksu prawa kanonicznego o synodzie diecezjalnym*, „*Miesięcznik Diecezjalny Gdański*”, 1975, 4,5,6; E. Kleinert, *Ustawodawstwo I Synodu Gdańskiego i jego duszpasterski charakter*, „*Magazyn Diecezjalny Gdański*”, 1975, s. 274.

³ Uchwały Gdańskiego Synodu Diecezjalnego 10–12 XII 1935, „*Miesięcznik Diecezjalny Gdański*” 1970; Uchwały Gdańskiego Synodu Diecezjalnego 10–12 XII 1935, „*Miesięcznik Diecezjalny Gdański*” 1970.

Jednym z rezultatów Traktatu Wersalskiego było powołanie do istnienia z dniem 15 listopada 1920 r. Wolnego Miasta Gdańska⁴. Już wkrótce po utworzeniu Wolnego Miasta zaistniała potrzeba utworzenia nowej administracji kościelnej. Dlatego w dniu 24 kwietnia 1922 r. Dekretem Świętej Kongregacji dla Nadzwyczajnych Spraw Kościelnych powołano na terenie Wolnego Miasta Gdańska administrację apostolską podlegającą bezpośrednio kurii rzymskiej. Administratorem nowej jednostki kościelnej został były biskup Rygi, Edward O'Rurke⁵.

Erygowanie diecezji gdańskiej nastąpiło 30 grudnia 1925 r. na mocy bulli papieża Piusa XI – „*Universa Christi fidelium dura*”⁶. W nowo utworzonej diecezji katolicy stanowili ponad 30% ludności⁷. W chwili utworzenia samodzielnego biskupstwa gdańskiego w diecezji istniały dekanaty gdański i nowostawski, obejmujące 36 parafii⁸. Do nowego podziału diecezji doszło w 1931 r., kiedy to liczba dekanatów wzrosła do pięciu a parafii do 43⁹.

Po dziesięciu latach rządzenia diecezją najważniejszym zadaniem jej pierwszego ordynariusza biskupa Edwarda O'Rurke stało się zwołanie synodu. Dlatego 24 kwietnia 1935 r. została powołana przez biskupa gdańskiego Komisja Główna i Przygotowawcza¹⁰. Zadaniem tej komisji, działającej pod przewodnictwem biskupa, było zorganizowanie i wykonanie bezpośrednich prac na rzecz synodu gdańskiego. Współtwórcą synodu był proboszcz katedry oliwskiej Karol Maria Splett, późniejszy biskup diecezji gdańskiej¹¹. Wydanie oficjalnego dekretu obwieszczającego zwołanie I synodu diecezji nastąpiło 12 czerwca 1935 r.¹²

Do zwołania synodu doszło w dziesiątą rocznicę powstania diecezji (odbywał się w dniach 10-12 grudnia 1935 r.) Miejscem obrad i modlitw

⁴ M. Podlaszewski, *Ustrój polityczny Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920-1933*, Gdynia 1966, s. 15.

⁵ S. Bogdanowicz, *Akta...*, dz. cyt., s. 10.

⁶ Tamże, s. 10-11.

⁷ S. Kościelak, *1000 lat gdańskiego Kościoła*, Gdańsk 1999, s. 116.

⁸ M. Pleniewicz, *Kościół katolicki w Wolnym Mieście Gdańsku 1933-1939*, Bydgoszcz 1980, s. 41.

⁹ S. Kościelak, dz. cyt., s. 116.

¹⁰ E. Kleinert, *Prace przygotowawcze i przebieg I Synodu Gdańskiego 10-12 XII 1935 r.*, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 1975, s. 224.

¹¹ S. Bogdanowicz, *Karol...*, dz. cyt., s. 10; R. Stachnik, *Danziger Priesterbuch 1920-1945; 1945-1965*, Hildesheim 1965, s. 35.

¹² Tamże, s. 225.

synodalnych była katedra i dom parafialny w Oliwie¹³. Otwarcie synodu miało charakter niezwykle uroczysty. Poprzedziło je bicie dzwonów we wszystkich kościołach katolickich, a następnie odbyła się w katedrze oliwskiej uroczysta msza z udziałem duchowieństwa gdańskiego pod przewodnictwem biskupa O'Rurkego¹⁴. Po mszy rozpoczęły się obrady w domu parafialnym w Oliwie. Tego samego dnia we wszystkich kościołach całej diecezji odprawiono mszę świętą wotywną, a uczestniczący w niej wierni mogli uzyskać na mocy przysługującego biskupowi prawa 40 dni odpustu.

Jednym z powodów zwołania synodu były przepisy prawa kanonicznego zgodnie z kanonem 356, paragraf pierwszy synod powinien odbywać się co 10 lat¹⁵. Według E. Myczka o zwołaniu synodu zadecydowały potrzeby religijne diecezji, przy zachowaniu zasady bezstronności i sprawiedliwości wobec wiernych pochodzenia polskiego, jak i niemieckiego¹⁶. Inną przyczyną zwołania synodu była konieczność rozwiązania trudnej i nabrzmiałej sytuacji ludności polskiej nie posiadającej w dostatecznej mierze własnego duszpasterstwa. Nie bez wpływu na to była postawa samego biskupa przyjaznego ludności polskiej¹⁷. Wyrazem tego było nazywanie przez ludność polską biskupa O'Rurkego „naszym biskupem”¹⁸.

Jak podaje ks. Kleinert, zasadniczym celem synodu jest opracowanie ustaw partykularnych dla diecezji, a więc dobranie tematów aktualnych na danym terenie, względnie uzupełnienie ich w zależności od lokalnych potrzeb¹⁹. Synod może też podać środki do podniesienia kultu religijnego czy też ulepszenia katechizacji²⁰.

¹³ „Straż gdańska” – *Organ Polaków w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Dziesięć lat diecezji gdańskiej. Przed wielkim synodem diecezjalnym” nr 32, 15 XII 1935, s. 13.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ S. Bogdanowicz, *Ks. Edmund Nowicki...*, dz. cyt., s. 369 (przy zwołaniu II synodu gdańskiego na ten kanon powołał się biskup E. Nowicki).

¹⁶ E. Myczka, *Biskup Edward O'Rurke wobec społeczności polskiej w b. Wolnym Mieście Gdańsku*, „Studia Gdańskie” 1993, s. 218; J. Wójcicki, *Wolne Miasto Gdańsk 1920-1939*, Warszawa 1976, s. 246.

¹⁷ H. Stepniak, *Ludność polska w Wolnym Mieście Gdańsku (1920-1939)*, Gdańsk 1991, s. 405.

¹⁸ B. Zwarra, *Wspomnienia gdańskiego bówki*, t. 1, Gdańsk 1984, s. 227.

¹⁹ E. Kleinert, *Przepisy kodeksu prawa kanonicznego o synodzie diecezjalnym*, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 1975, 4-5-6, s. 129.

²⁰ Tamże.

Podczas obrad gdańskiego synodu położono duży nacisk na wychowanie dzieci i młodzieży, oraz wychowanie i wykształcenie przyszłych duchownych²¹, omówiona została kościelna akcja miłosierdzia i problematyka stowarzyszeń katolickich, ponadto zajęto się duszpasterstwem ludności polskiej²².

Wśród ośmiu komisji synodalnych powołano osobną komisję dla spraw duszpasterstwa polskiej mniejszości. Decyzje o jej powstaniu zapadły na drugim posiedzeniu komisji przygotowawczej, która odbyła się 17 lipca 1935 r. Jak podaje ks. A. Baciński, „w wyniku referatu ks. Rogaczewskiego na I synodzie gdańskim powołano specjalną komisję dla Duszpasterstwa Polaków; komisja ta zorganizowała stałe i regularnie odprawiane msze święte i nabożeństwa ze śpiewaniami, kazaniami polskimi w kościołach i kaplicach polskich wybudowanych i pozyskanych staraniem kapłanów gdańskich”²³. Msze i nabożeństwa polskie odbywały się w śródmieściu w kościele św. Mikołaja i kościele św. Brygidy, w Kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa we Wrzeszczu²⁴, a także w Brzeźnie, Sopocie, Oliwie – w kościele katedralnym²⁵, Św. Wojciechu, Trąbkach Wielkich, Pogorzałej Wsi oraz w Piekle²⁶.

Przewodniczącym komisji dla duszpasterstwa polskiego był ze strony duchowieństwa niemieckiego ks. Teodor Maćkowski – proboszcz parafii św. Mikołaja w Gdańsku²⁷. Jego zadaniem było wyznaczanie tematów i zagadnień, które miały być następnie opracowywane przez członków komisji, oraz wyznaczanie miejsca i czasu posiedzenia. Członkami komisji ze strony duchowieństwa niemieckiego byli ks. dr Jan Jastak i ks. Aleksander Lubomski, ze strony polskiej ks. Bronisław Komorowski i ks. Franciszek Rogaczewski należący do najbardziej znanych i wpływowych duszpasterzy polskich w Wolnym Mieście Gdańsku²⁸. Aktywizacja przez przez ks.

²¹ Seminarium duchowne dla diecezji gdańskiej powstało dopiero w 1957 r.

²² S. Kościelak, dz. cyt., s.117.

²³ A. Baciński, *Polskie duchowieństwo katolickie w Wolnym Mieście Gdańsku 1919-1939*, „Studia Gdańskie” 1973, s. 74.

²⁴ *Moje wspomnienia o kościele Na Czarnej*, „Wokół serca” 2001, 4, s. 8.

²⁵ Zbiory archiwalne Franciszka Kamuszki.

²⁶ H. Stepniak, dz. cyt., s. 410.

²⁷ Zbiory archiwalne Franciszka Kamuszki. Wśród księży niemieckich zdarzały się osoby noszące polskie nazwiska, w niektórych przypadkach był to wynik długoletniej germanizacji ludności polskiej.

²⁸ E. Grot, *Błogosławieni księża gdańscy jako przewodnicy życia Polonii Gdańskiej w okresie międzywojennym*, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 2000, 4-6, s. 197.

Komorowskiego i ks. Rogaczewskiego ludności polskiej oraz wkład w organizację polskiego szkolnictwa i oświaty pozaszkolnej były negatywnie oceniane przez wrogo nastawionych Niemców z ruchu narodowosocjalistycznego²⁹. Tym bardziej iż szkolnictwo Wolnego Miasta Gdańska było ściśle związane najpierw ze szkolnictwem Republiki Weimarskiej a następnie III Rzeszy, i stosunek gdańskich władz szkolnych do szkolnictwa polskiego był jednoznacznie niechętny³⁰.

W imieniu około 40 tysięcy katolików polskich mieszkających na terenie Wolnego Miasta Gdańska³¹ i 40 zorganizowanych stowarzyszeń kościelnych referat wygłosił ks. Rogaczewski³². W referacie tym przedstawił wszelkie braki dotyczące posługi duszpasterskiej wśród ludności polskiej. Były to przede wszystkim ograniczenia możliwości odprawiania mszy św. z kazaniem w języku polskim³³. Ponadto ks. Rogaczewski domagał się aby dozór nad nauką religii, religijnymi książkami oraz programem nauczania w szkołach polskich został powierzony polskim kapłanom³⁴. Lista wszystkich potrzeb została przedstawiona przez ks. Rogaczewskiego w siedmiu punktach. Wszystkie żądania zawarte w tych punktach znalazły wyraz w statutach synodalnych. Tym samym synod poruszył najważniejsze sprawy polskich katolików zamieszkujących diecezję gdańską³⁵. Większość z nich, w tym apel o ustanowienie polskiego duszpasterstwa, została przez synod przyjęta³⁶.

Pozostałe siedem komisji dotyczyło spraw: naukowego i ascetycznego wykształcenia i dokszałcenia kleru - przewodniczący ks. prałat Magnus Bruski; aktualnego zagadnienia duszpasterstwa – przewodniczący ks. prałat Magnus Bruski; Caritas – przewodniczący ks. dr J. Jastak; szkoły i nauczania – przewodniczący ks. dr Józef Rink; liturgiki i służby bożej –

²⁹ *Historia Gdańska*, t. IV, red. E. Cieślak, Sopot 1998, s. 302.

³⁰ M. Andrzejewski, *Antypolski charakter niemieckiego szkolnictwa w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1983, 2, s.179.

³¹ H. Stępiak, dz. cyt., por. przyp. 2, s. 399.

³² A. Skólski, *Ks. Bronisław Komorowski. Jego działalność w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, Gdańsk 1981, mps, s. 54.

³³ A. Baciński, dz. cyt., s. 74.

³⁴ M. Cieślak, *Ks. F. Rogaczewski i jego działalność dla utrzymania polskości w Wolnym Mieście Gdańsku (1920-1939)*, Gdańsk 1980, mps, s. 66, por. przyp. 43.

³⁵ A. Sokólski, dz. cyt., s. 54.

³⁶ Tamże, s. 65.

przewodniczący ks. A. Lubomski; zagadnień administracyjnych i stanowych kleru – przewodniczący ks. prałat T. Maćkowski; zagadnień stowarzyszeń – przewodniczący ks. Walter Wienke³⁷. Obrady we wszystkich komisjach synodalnych odbywały się latem 1935 r. Do komisji wpływały też propozycje z dekanalnych konferencji kapłańskich. Materiały z dekanalnych konferencji przejmowała następnie Komisja Główna Przygotowawcza, która na posiedzenia w dniach 12 i 15 listopada ułożyła program obrad synodalnych, jak również ustaliła porządek dzienny synodu. Powołano prezydium synodu, w skład którego weszli: wikariusz generalny ks. Magnus Bruski – promotor synodu, konsultor ks. dr Jan Jastak – notariusz, sekretarzami synodu zostali: ks. A. Lubomski i ks. dr K. M. Splett.

Szczególną troską synodu była kwestia wychowania dzieci i młodzieży. Tej problematyki dotyczyło 36 uchwał synodalnych³⁸. Skupienie się na wychowaniu wynikało ze świadomości o jego wadze oraz wpływie na późniejszą postawę obywatelską. Naczelną zasadą duszpasterstwa młodzieżowego było oparcie go na Chrystusie. Młodzież powinna była otrzymać maryjne wychowanie i posiadać maryjną postawę, gdyż ona prowadzi do Chrystusa.

W wychowaniu przedszkolnym synod duży nacisk kładł na współpracę z rodzicami w dziele chrześcijańskiego wychowania dzieci. Uznając tym samym, iż są oni pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami dziecka. Podkreślano ogromną rolę matki w wychowaniu przedszkolnym, stwierdzając: „Matki należy szkolić w religijnym wychowaniu ich dzieci przez kazania, wykłady na zebraniach stowarzyszeń i przy innych okazjach³⁹. Zalecano tworzenie w miarę możliwości przedszkoli parafialnych⁴⁰. W wychowaniu eucharystycznym propagowano wczesną komunię świętą przypadającą na 7 – 8 rok życia⁴¹. Najpóźniejszym terminem przystąpienia do sakramentu pokuty miał być 10 rok życia. W celu pogłębienia wiary zalecano urządzenie comiesięcznej komunii dla dzieci. Dalsze wychowanie religijne dzieci i młodzieży powinno według synodu iść w parze z wychowaniem szkolnym.

³⁷ E. Kleinert, dz. cyt., s. 225-226.

³⁸ Tamże, s. 274.

³⁹ *Uchwały...*, dz. cyt., s. 499.

⁴⁰ Tamże, s. 275.

⁴¹ Tamże, s. 499.

W odniesieniu do wychowania liturgicznego szczególnie nacisk położono na znajomość poszczególnych części mszy świętej⁴². Dlatego w miarę możliwości, w celu dobrej znajomości liturgii kościoła katolickiego, miała zostać wprowadzona msza szkolna. Zalecano naukę o istocie Najświętszego Sakramentu. Dzieci i młodzież powinny być wdrażane w osobiste i głębokie przeżywanie każdego nabożeństwa. Całe życie młodego człowieka miało zostać połączone z przeżywaniem roku kościelnego.

Duży nacisk położył synod na pracę z młodzieżą w organizacjach i stowarzyszeniach młodzieżowych, stwierdzając: „Należy dążyć do uchwycenia całej młodzieży parafialnej w uznanych przez biskupa organizacjach młodzieży. We wszystkich organizacjach młodzieżowych wychowanie religijne jest pierwszym i najważniejszym zadaniem, gdzie nie jest możliwe stowarzyszeniowe zorganizowanie parafialnej młodzieży, należy bezwarunkowo próbować zapewnić jej obsługę duszpasterską na wspólnych zebraniach w kościele i poza nim w prawdziwym duchu młodzieżowym”⁴³. Na czele kierownictwa młodzieży w parafii miał stać proboszcz, który do współpracy mógł dobrać sobie prezesa.

Uczestnicy synodu dostrzegli również możliwość wychowania młodzieży poprzez sport z zastrzeżeniem jednak, aby wychowanie sportowe odbywało się według chrześcijańskich zasad i nie naruszało świętowania niedzieli⁴⁴.

W nauczaniu katechetycznym synod zalecał, aby nauczyciele religii stosowali się do planów nauk zatwierdzonych przez władzę kościelną. Podczas katechez powinni zachęcać do znajomości Ewangelii oraz kłaść większy nacisk na śpiewanie pieśni religijnych. Duchowni powinni nakłaniać rodziców dzieci szczególnie uzdolnionych do nauki w szkołach wyższych⁴⁵. Troską duszpasterską otoczono również młodzież pozaszkolną. Tej młodzieży miała zostać zapewniona posługa duszpasterska poprzez wspólne nabożeństwa, tygodnie religijne, dni skupienia, wspólne zebrania w kościele lub poza nim⁴⁶.

Osobną problematykę stanowiło duszpasterstwo wiejskie. W czasie obrad synodu wykazano ogromne zaniedbania w wychowaniu tamtejszej

⁴² Tamże, s.499.

⁴³ Tamże, s. 500.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże, s. 503.

⁴⁶ Tamże, s. 500.

młodzieży. Aby dokonać naprawy tego stanu synod nakłaniał duszpasterzy do wzmożonej aktywności na tym terenie. Jednocześnie stwierdzano, że wszystkie postanowienia dotyczące duszpasterstwa młodzieży miejskiej mają również zastosowanie do terenów wiejskich. Dotyczyło to zwłaszcza wczesnej komunii świętej dzieci.

Ponieważ na wsi ksiądz jest najczęściej jedynym duszpasterzem zachęcano, by do pomocy angażował również osoby świeckie⁴⁷. Mniejsze możliwości rekreacji młodzieży wiejskiej powinny być wykorzystane przez miejscowego proboszcza do tworzenie organizacji i stowarzyszeń katolickich. W nawet najtrudniejszych warunkach miały być utworzone stowarzyszenia Dzieciątka Jezus i Sodalicja Mariańska. Aby związki te mogły prowadzić swoją działalność, miejscowy proboszcz powinien zapewnić im odpowiednią kwotę z kolekty na rzecz młodzieży.

Jednym z najważniejszych problemów duszpasterstwa wiejskiego była praca w niedziele i święta. W te dni zdarzały się przypadki wykonywania prac polowych takich jak sadzenie ziemniaków czy zwożenie siana. W pracach tych uczestniczyła cała społeczność wiejska w tym również młodzież. Według zaleceń synodu, duszpasterz powinien wszelkimi sposobami interweniować na rzecz uświęcania niedzieli i świąt.

Postanowieniem synodu uroczystość Chrystusa Króla miała stać się ogólnodiecezjalnym świętem młodzieży. Patronem młodzieży został św. Wawrzyniec.

Istotnym elementem obrad synodalnych był program formacji kapłańskiej. Studentom teologii poświęcono jednak stosunkowo niewiele miejsca, pośród dwunastu uchwał synodalnych tylko dwie uchwały były poświęcone wychowaniu alumnów, przyszłych kapłanów diecezji gdańskiej. Ponieważ diecezja gdańska nie posiadała swojego seminarium⁴⁸, synod postanowił, aby klerycy byli specjalnie wprowadzeni w ryt i śpiew diecezji podczas kursu wakacyjnego przed święceniami kapłańskimi. Wszyscy studenci teologii powinni też zdać egzamin z języka polskiego. Miał on odbywać się przed święceniami kapłańskimi. Aby nauczyć się języka polskiego klerycy powinni byli przebywać przez pewien czas w środowisku polskim⁴⁹. Znajomość języka polskiego miała obowiązywać wszystkich

⁴⁷ Tamże, s. 502.

⁴⁸ Klerycy przeznaczeni do służby duszpasterskiej w diecezji gdańskiej studiowali m. in. w Pelplinie, Braniewie, Insbrucku i w Rzymie.

⁴⁹ *Uchwały...*, dz. cyt., s. 498.

księży⁵⁰. Stanowisko to było związane ze wzrostem liczebnym mniejszości polskiej w Gdańsku. Wpływ na taką postawę synodu wobec języka polskiego mieli kapłani polscy pracujący w Wolnym Mieście. Przychylną postawę w stosunku do nauki języka polskiego wykazał również biskup gdański Edward O'Rurke, który w słowie końcowym stwierdził: „Zobowiązaliśmy wszystkich księży, aby opanowali język polski. Także w przyszłości leżeć nam będzie na sercu duszpasterstwo katolików narodowości polskiej”⁵¹. Ta postawa świadczy o pozytywnym stosunku biskupa do Polaków gdańskich i ich religijnych potrzeb. W tym miejscu nie można zgodzić się z niektórymi badaczami, którzy chcieliby widzieć zarówno Edwarda O'Rurkego jak i biskupa Karola Spletta jako współpracowników ruchu hitlerowskiego w Gdańsku⁵².

Synod gdański uznał za konieczne dalsze kształcenie kapłanów. W celu lepszego zrozumienia problemów teologicznych miano powoływać zespoły robocze, które swym zasięgiem obejmowałyby zwłaszcza katechetykę, homiletykę, rytuał i śpiew, język polski, problematykę socjologiczną oraz studium encyklik papieskich⁵³. Celem popierania gorliwości naukowej u młodych kapłanów kuria biskupia miała co rok przysyłać im tematy do pisemnego opracowania.

Problematyka wychowawcza poruszona na I Synodzie Gdańskim wskazuje, jak wielką troskę wykazywał Kościół gdański wobec wychowania dzieci i młodzieży. Spotkania przebiegały w duchu liturgicznym, eucharystycznym i eklezjologicznym. A postanowienia synodu objęły także alumnów seminariów duchownych. Wykazano troskę o rozwój duchowy i intelektualny młodych kapłanów. I Synod Gdański był jednym z najważniejszych wydarzeń za rządów biskupa O'Rurkego.

Osobnym zagadnieniem synodalnym było utworzenie duszpasterstwa dla ludności polskiej mieszkającej na terenach Wolnego Miasta. Kwestia ta została dla ludności polskiej rozpatrzona pozytywnie, chociaż w praktyce ustalenia synodalne nie zawsze były wprowadzane w życie, na co wskazuje pismo mieszkańców Oliwy domagających się polskiej mszy

⁵⁰ E. Myczka, dz. cyt., s. 218.

⁵¹ Tamże.

⁵² Np. A. Chodubski, *Główne założenia polityki kulturalnej w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Rocznik Gdański” 1984, z. 2; A. Drzycimski, *Polacy w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1920-1935*, Gdańsk 1978.

⁵³ *Uchwały...*, dz. cyt., s. 499.

i polskiego duszpasterstwa przy parafii katedralnej w Oliwie⁵⁴. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił kontynuowanie dzieła synodalnego. Z dwunastu księży polskich pracujących na terenie Wolnego Miasta Gdańska jedynie dwaj uniknęli aresztowania⁵⁵. Siedmiu z nich oddało życie, wśród nich byli m. in. ks. Rogaczewski i ks. Komorowski rozstrzelani 1940 r. W Stutthofie⁵⁶. Postanowienia synodalne dotyczące wychowania zostały realizowane po zakończeniu II wojny światowej i pomimo upływu 66 lat są ciągle aktualne.

Zusammenfassung

Die erste Synode der katholischen Kirche in Danzig hat im Jahre 1935 (in zehn Jahre nach der Gründung der Diözese) stattgefunden. Der Danziger Bischof war damals Eduard Graf O'Rourke aus Basin bei Minsk in Weißrußland. Während der Beratungen der Synode sind verschiedene Probleme des Lebens der örtlichen Kirche berührt worden. Es waren unter anderen: die Erziehung und Ausbildung der Kinder und Jugend, die kirchliche Barmherzigkeitsaktion, die katholische Vereinigungen und die Seelsorge der Polen in der Freien Stadt Danzig. Eine zweifellose Errungenschaft der Polnischen Priester auf der ersten Synode zu Danzig ist die Einführung des Erfordernisses der Kenntnisse der polnischen Sprache für alle neuausgeweihte Priester in der Danziger Diözese geworden.

⁵⁴ Zbiory archiwalne Franciszka Kamuszki.

⁵⁵ A. Drzycimski, *Diecezja Gdańska*, w: *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, red. Z. Zieliński, Warszawa 1982, s. 103.

⁵⁶ S. Kościelak, dz. cyt., s.123.